

*„De Heerweg ten Noorden,
de Swadde ten Suiden...”*

Van de 'stemdraagende plaats' nummer 49 in het West van Buitenpost

Opname van het pand West 80 te Buitenpost in de herfst van 1969. De handelswaar (beelden) van de bewoner G. van Sinderen stond op het erf uitgesteld. (Foto: D.R. Wildeboer).

**Door Dirk R. Wildeboer te Buitenpost,
secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen
tel. 0511-541920**

De sloop van de eeuwenoude voormalige boerderij in oktober 2002, waar nu het bouwbedrijf van Jurjen de Haas en echtgenote is gevestigd, was de aanleiding om weer eens in de archieven te duiken met het doel iets van de historie van het pand en de eigenaren op te sporen. Voor een nieuwe woning op dezelfde locatie aan het adres West 80 te Buitenpost, is inmiddels de bouwvergunning verleend.

Inleiding

"De geheele uitgestrektheid des dorps bevat 53 stemdraagende plaatsen". Dit schreef de auteur van het boek "Tegenwoordige staat van Friesland' in 1789 bij de behandeling van het dorp Buitenpost. Wat dit betekende, zal hierna uit de doeken worden gedaan. De floorente, een grondbelasting, is reeds in het begin van de 16de eeuw ingevoerd. Deze belasting werd opgetekend in de floorenkohieren, die beginnen in 1700 en doorlopen tot 1858. In de laatste kohieren staan ook de kadastrumnummers, zodat het in principe mogelijk is van elk floorenplichtig goed de geografische ligging te bepalen. Hierdoor was het mogelijk om de locatie van de plaats in het West op te sporen. De floorenkohieren vermelden van elk perceel de eigenaar, de gebruiker, meestal de grootte en de naastliggers met het verschuldigde belastingbedrag.

Tot de floorenplichtige percelen behoorden normaal gesproken ook de stemdragende zaten; deze gaven hun eigenaar bevoegdheid om te stemmen in dorps- en grietenijzaken, bijvoorbeeld het beroepen van een predikant en de benoeming van een schoolmeester. Hiervan bestaan afzonderlijke lijsten, de stemkohieren, waarvan de oudste in het jaar 1640 werd opgemaakt. Wanneer bijvoorbeeld een bepaald persoon in Buitenpost eigenaar was van 10 stemdragende percelen mocht deze 10 stemmen uitbrengen in een vergadering van floorenplichtigen, waarin over zaken moest worden gestemd. Dus bij veel bezit had men ook veel macht.

Ouderdom gebouw

Bij het aanschouwen van een dergelijk oud pand wordt vaak de vraag gesteld: "Wanneer zou het zijn gebouwd?" Om dit aan de

weet te komen is praktisch ondoenlijk. Bouwvergunningen waren destijds nog niet nodig. Wel was in het stemkohier van 1640 te vinden dat op de huidige plek een "Schuure" stond. Of dit gebouw nu nog (voor een deel) bestaat, kunnen we niet van uit gaan. Het pand is in de loop der jaren vele malen inwendig verbouwd en de originele bouwelementen zijn bijna allemaal verdwenen. De plaats van de koestal was nog aan te wijzen.

Onder een vloer in de molkenkelder kwam een gemetselde regenwaterput tevoorschijn, van binnen afgedekt met groene estrikken en door middel van gele klinkers in toogvorm opgetrokken. In de kapconstructie waren nog dikke vierkante balken aanwezig, die deden denken aan een bouwperiode uit het begin van de 18de eeuw. Dergelijke balken zijn ook nog te vinden in oude kerktorens. Volgens een deskundige zou het bouwjaar omstreeks 1740 liggen. Bij raadpleging van gegevens uit het kadaster valt op te maken dat er in 1923 een gedeeltelijke sloop plaatsvond. In dat jaar werd het achterste stuk van de romp voor het grootste deel weggebroken. In de tweede helft van de 20de eeuw bracht men een nieuwe voorgevel aan met een andere indeling van de raampartijen. Omstreeks 1945 zouden er drie gezinnen tegelijkertijd op het adres hebben gewoond.

Structuur van het landschap

De dorpsgebieden in de gemeente Achtkarspelen vertonen een strookvormige kavelstructuur aan de weerszijden van de doorgaande hoofdwegen. Hierlangs liggen over de gehele lengte boerderijen op min of meer regelmatige afstand van elkaar. Voor het merendeel strekken hun landerijen in een rechte lijn naar voren en naar

achteren op. Zo was dat ook het geval met de betreffende boerderij. In de 19de eeuw was deze situatie hier nog zeker aanwezig. Op het bijgeplaatste kaartje is de verkaveling in lange stroken duidelijk waar te nemen. De landerijen, die bij de plaats hoorden, liepen vanaf de weg in zuidoostelijke richting tot aan de Zwadde en naar het noordwesten tot aan de Buitenpostervaart ten hoogte van de "Overzet", waar nu de flapbrug in de Oudedijk ligt.

Voorname eigenaren

Aanvankelijk kwamen de eigenaren uit de rijke en voornamelijk geslachten, die in de 17de, 18de en 19de eeuw in Buitenpost en daar buiten woonden. Ze hadden een pachter op de boerderij, die in de archieven worden aangeduid met een 'meijer', 'bruiker' of 'gebruiker'. De bezittende families woonden zelf in hun riante onderkomens op een andere plek. Het waren klinkende namen die men droeg, zoals van Haersma, van Haersma de With, van Scheltinga, van Bouricius enzovoort. Leden van deze families trouwden vaak met elkaar en de stemdragende plaats nr. 49, die in de loop van de tijd van eigenaar wisselde, bleef in de familie. Het ligt voor de hand dat men in het bezit kwam door vererving. Eerst na 1922 kwam het 'huis met erf', zo-

als dit bij het kadaster staat ingeschreven, in het bezit van diverse personen met minder geld en aanzien. De bijbehorende landerijen zijn dan al in andere handen overgegaan.

Zoals eerder werd verteld komt de historie van de 'Schuure' voor onder nr. 49 van het stemkohier uit 1640 en Wytske Boelens is dan de eigenaar. Het geslacht Boelens woonde op de Boelensstate in Buitenpost op de plek waar nu de meubelwinkel van Kapenga aan de Voorstraat is gevestigd. Drie leden van deze familie zijn in de 17de eeuw achtereenvolgens grietman van Achtkarspelen geweest. Ze bezaten ook veengronden in de buurt van het huidige dorp Boelenslaan, dat hierdoor in 1922 de naam kreeg.

Het stemkohier van 1698 vermeldt bij nr. 49 het volgende in verband met het bezit: 'Dr. Faber, 1/6 part, de kinderen van hopman Gaikema, waarvan de makelaar Hendrik Goedenburg curator is, mede voor 1/6 en de solliciteur Menardi te Groningen, ieder voor part'.

Bezit periode 1700-1832

In de floorenkohieren staat het perceel onder nr. 20. Deze registers lopen van 1700 tot 1858 en werden iedere tien jaar opnieuw beschreven.

- In 1728 staat bij nr. 20: "Vrouw Wissckien van Scheltinga, weduwe Bouricius, eig., Lammert Ridders, gebruiker, Sathe Lands, vrouw Bouricius zelf ten Westen, de Swadde ten Noorden, de Heereweg ten Suiden, de heer Cornelius van Scheltinga ten Oosten, belast met Wytske Boelens, 7 pondemaat, 8-26-0". Dit te betalen belastingbedrag blijft steeds gelijk. Op de hoek Voorstraat-/Kuipersweg in Buitenpost stond vroeger de Scheltingastate, omringd door een gracht. Lieuwe van Scheltinga was van 1653-1670 grietman van Achtkarspelen. Over de Scheltingastate en de Scheltinga's is verder weinig bekend. Wel is bekend dat een lid van de familie, te weten Leonardus Epeus van Scheltinga in 1787 eigenaar werd van de buitenplaats 'Oosterburen' in Augustinusga, waar hij in 1795 met zijn gezin kwam wonen. Ook leden van de

familie Bouricius zaten er in 1749 warmpjes bij. In een belastingregister van dit jaar kunnen we lezen dat de generaal en de ontvanger Bouricius respectievelijk werden aangeslagen voor grote bedragen, t.w. voor ruim 114 en 222 caroliguldens. De hoogst aangeslagene, één van de grietmannen van de familie van Haersma, moest 286 car. guldens betalen.

- In 1748: Nog dezelfde eigenaar, maar Oene Gerrits pacht dan "de Sathe Lands", dat wil zeggen de boerderij met land.
- In 1768: Eigenaar: Cornelis Martinus van Haersma (1729-1795) gebruiker: Tamme Tjalles. Deze van Haersma was gehuwd met Wiskjen van Bouricus.
- In 1798: Eigenaar: Jonkheer mr. Daniël de Block van Haersma de With (1732-1814) en Egbert Eerdes is de pachter. Volgens de personele kohieren, een soort vermogensbelasting, was het vermogen van de jonkheer in 1790 ruim 35.071 car. guldens. Die had dus ook geen klagen.
- In 1818: Onze jonkheer was nog de bezitter, maar Lodewijk Minzes Eskens pacht dan de boerderij. Per 1 oktober 1816 werd Eskens benoemd tot lid van de grietenijraad van Achtkarspelen. Hij heeft een vrij lange tijd op zathe 49 gewoond, want in belastingregisters van 1809 en 1826 komt zijn naam voor.
- In 1828: Eig.: Catharina van Haersma, weduwe van Jan Minnema de With, geboren in 1764. Eskens was nog pachter.

Bezit periode 1832-1921

Eigenaar van 1832-1863: Daniël de Block van Haersma de With. In 1848 was volgens het floreenkohier: "Frederik Jans Hulshoff bruiker van de Zathe Lands, kadastraal groot 20 bunder, 25 roeden en 20 el". De eigenaar Daniël werd op 17 mei 1797 geboren als zoon van Jan Minnema de With en Catharina van Haersma. Na zijn jeugd jaren ging hij rechten studeren. Daniël trouwde in 1820 te Leeuwarden met Volkertina Adriana Heringa. Na het huwelijk van Volkertina en Daniël woonde het gezin eerst in Leeu-

warden en werden hier de eerste vijf kinderen geboren. Al spoedig kreeg Daniël een benoeming als grietman van Oostdongeradeel, waar hij zijn oom Frederik de With opvolgde. Het gezin ging wonen te Metslawier en betrok hier Huize Bosman, waar nog zes kinderen ter wereld kwamen. Bij zijn benoeming in 1839 als grietman van Achtkarspelen verkocht hij het derftige en voornamelijk hui-ze Bosman aan zijn opvolger Schelte Baron van Heemstra. In Buitenpost ging het gezin zich vestigen op Haersmastate, dat door vererving werd verkregen van oom Sybrand van Haersma. Deze was als grietman van Achtkarspelen de voorganger van Daniël. In 1841 kreeg de familie visite van de koninklijke familie, die dan een bezoek brengt aan de twee noordelijke provincies. Dit was koning Willem II met zijn vrouw Anna Pawlona van Rusland. Op weg naar Groningen, deden ze Haersmastate aan. De Leeuwarder Courant maakte melding van deze gebeurtenis en schreef o.a.:

"Het landhuis van den Heer Grietman was met smaak versierd, vele Aanzienlijken waren

aldaar genoodigd en een keurig Dejeuneé werd aangeboden". Volgens overlevering binnen de familie Van Haersma zou de koning bij vertrek uit Buitenpost hebben gezegd dat hij iets voor de heer grietman wilde doen. De heer Van Haersma de With zou toen gezegd hebben: "Sire, mijn enige wens zou kunnen zijn dat U de tot mijn dochter gesproken woorden waar maakt. U begroette haar met: goedemorgen Freule".

De koning zou op deze vrijpostige uitlating hebben geantwoord: *"Mijnheer, ik nobiliteer U".*

Bij Koninklijk Besluit van de dag van het koninklijk bezoek op Haersmastate, 26 juli 1841, werd mr. Daniël de Block van Haersma de With door de koning uit eigen beweging verheven in de adelstand, dus zonder dat daartoe is gerequestreerd. Zijn nakomelingen mochten het predikaat jonkheer en jonkvrouw voeren. Negen jaar later, in 1852, bracht koning Willem III een bezoek aan de familie op Haersmastate. De beide wethouders van Achtkarspelen Zijlstra en Gorter, twee raadsleden Buma en Hulshoff en de gemeentesecretaris van der Schaaf waren bij de ontvangst aanwezig.

Bezit vanaf 1921

Respectievelijk: periode, naam, beroep en woonplaats (gegevens volgens het kadaster):

- 1921-1922 : Fokke Eits Jongsma, schoenmaker, Augustinusga;
- 1922-1925 : Feike Poelstra, veehouder, Lutkepost/Buitenpost;
- 1925-1929 : Willem Gerbens Beerda, veehouder, Twijzel;
- 1929-1930 : Koop van der Velde, arbeider, Buitenpost;
- 1930-1936 : Sijbe Klopstra, arbeider, Ee/Oosternijkerk;
- 1936-1938 : Koop Jans van der Velde, arbeider, Kooten;
- 1938-1947 : Sipke Pieters Algra, koopman, Zwagerveen/Buitenpost;
- 1947-1948 : Tjebbe Sipkes Algra, veeverloskundige;
- 1948-1966 : Siemon Besling, veehouder, Noordbergum/Buitenpost;
- 1966 : Sietze Pilat, timmerman, Buitenpost, West 82;
- 1966-1977 : Geert van Sinderen, koopman, Buitenpost;
- 1977-1981 : Johannes Wiebe Veenstra, koopman, Garijp/Buitenpost
- 1981-1997 : Wiebe de Haas/Sytske Bijker, werkleider, Buitenpost

Niet alle eigenaren hebben in het pand gewoond.

Ten slotte

Mocht u nu nog eens van plan zijn om ook de historie van een woning, een boerderij of dergelijke uit te zoeken, dan zijn inlichtingen uit het kadaster te Leeuwarden bijna onmisbaar. Het kadaster bezit de gegevens vanaf het jaar 1832. Mocht het object ouder zijn, dan kunnen tevens andere bronnen worden gebruikt.

Bronnen/literatuur:

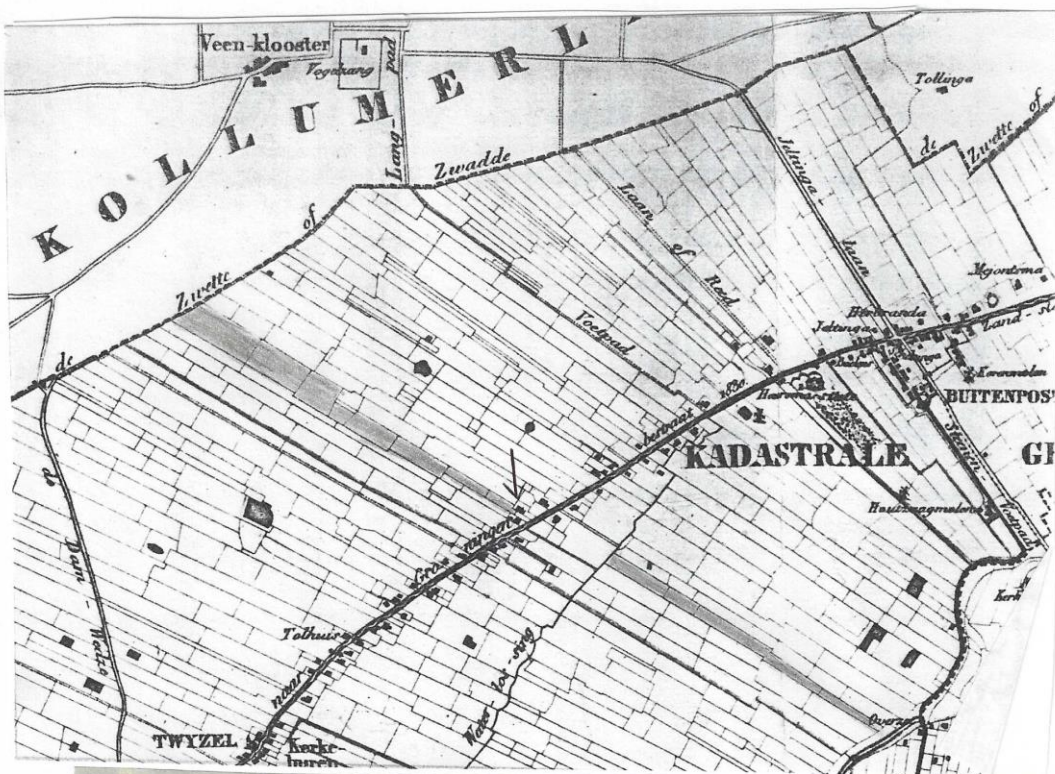
- Kadaster te Leeuwarden (tel. 058-2914883)
- gemeente-archief van Achtkarspelen
- J.A. Mol c.a. "Achtkarspelen-Zuid/Eestrum", een historisch-geografisch onderzoek voor de landinrichting, 1990, uitg. Fryske Akademy.
- Geert van der Veer "Haersma-state te Buitenpost", 1995
- Geert van der Veer "Familie Van Haersma & Van Haersma de With", 2001.
(laatstgenoemde twee boeken zijn door de schrijver (tel. 0512-514785) in eigen beheer uitgegeven).

Dit was een publicatie namens de Stichting Oud-Achtkarspelen

Met dank aan de heer W. de Haas voor de verstrekte informatie

Bij de sloop werd in de molkenkelder een gemetselde regenwaterput gevonden, van binnen afgedekt met groene estrikken en door middel van gele klinkers in toogvorm opgetrokken. (fam. J. de Haas)

Fragment van de kaart van Eekhoff (1844). Bij de pijl staat de betreffende boerderij aangegeven. Het land dat er bij hoorde is met grijs gearceerd. Met behulp van een kaart uit het archief van de Stichting Oud-Achtkarspelen, getekend door de heer S. de Haan, kon de betreffende stemdragende plaats worden gelokaliseerd.

Opname van het pand West 80 te Buitenpost tijdens de sloop in oktober 2002. (Foto D.R. Wildeboer)

Opname van het pand West 80 te Buitenpost in de winter van 1969. (Foto D.R. Wildeboer)

B U I T E N P O S T. 281				
1640.		1728.		
<i>Plaatz.</i>	<i>Eygenaars.</i>	<i>Plaatz.</i>	<i>Eygenaars.</i>	<i>Meyers</i>
N ^o .		N ^o .		
48	Heere en Lieuwe Hartmans Zonen zynde zy Eygenaars beyde Papift.	48	De Heer Cornelius van Scheltinga.	Lou Theunis.
49	Wytske Boelens.	49	Vrouw Wiffckien van Scheltinga Wed. Bouritius.	Lammert Riders.
50	Juffr. Hylckien van Herbranda, Echte huysvrouwe van J ^r Abbo van Bootfma.	50	Vrouw Wiffckien van Scheltinga Wed. Bouritius.	Lammert Riders.
			N n	

Fragment van het stemkohier van het dorp Buitenpost. Dit stemkohier werd in druk uitgegeven.